

TANULMÁNYOK

KRANZIERITZ KÁROLY

HAVASALFÖLD SZEREPE AZ 1396-OS KERESZTES HADJÁRAT ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN ÉS VÉGREHAJTÁSÁBAN

Az 1396-os keresztes hadjáratról és a történekről számos kutatási eredmény került publikálásra. Az érdeklődés megalapozott, hiszen a késő középkori keresztes eszme egyik emblemikus eseményéről van szó. A régi keresztes gondolkör propagandisztikus felhasználása, ha kis időre is, de egy táborra egyesítette Európát. Ezzel együtt számos kérdés vár még megválaszolásra mind a hadjárattal, mind pedig annak előkészítési folyamataival kapcsolatban. A téma terjedelmes volta miatt ennek csupán egy szelete kerülhet most bemutatásra.

Az Oszmán Birodalom elleni keresztes hadjárat szervezése már évekkel annak megindulása előtt megkezdődött. Diplomáciai téren Luxemburgi Zsigmond magyar király (1387–1437) jelentős lépéseket tett Európa-szerte annak érdekében, hogy egy koalíciós hadsereget tudjon felállítani a Balkán-félsziget nagy részét ekkora már elfoglaló oszmán állam megfékezésére. A hadművelet nagyságára és fontosságára való tekintettel nem csupán politikai, hanem katonai előkészítésre is sort kerített az uralkodó. A hadászati előkészítés kicsit méltatlanul, de háttérbe szorult, különösen a nyugati munkák hasábjain pedig a keresztes fellépés értékét ezen ismeretek csak tovább növelhetik.

A szakirodalomban kevés szó esik a Magyar Királyság délkeleti szomszédja, Havasalföld irányába tett azon erőfeszítéseikről, amelyek biztosítani kívánták a keresztes hadműveletek sikeres végrehajtását. A hadjárat és a vajdaság közös pontjaként legtöbbször Mircea havasalföldi vajda (1386–1418)¹ és csapatainak a nikápolyi csatában való részvétele kerül említésre, de egyéb körülményről nem, vagy nagyon ritkán esik szó.² Még magyar viszonylatban is csupán néhány tanulmányról beszélhetünk, melyek célzottan a magyar és a havasalföldi kapcsolatokkal és azok katonai eseményeivel foglalkoznak, azonban ezek inkább egy-egy epizódra koncentrálnak.³ A folyamat egészére vonatkozó áttekintés, melynek eredményeképpen Havasalföld magyar szövetségessé vált és ezzel egyik biztos pontjává az oszmán ellenes fellépésnek, ez idáig váratott magára.

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy bemutassa a keresztes hadjárat hadászati előkészítésének talán az egyik, ha nem a legfontosabb szereplőjét, Havasalföldet. A vizsgálat

¹ Matz 1994. 135. o.

² Rázsó 1973. 412–413. o.; Setton 1976. 355–356. o.; Bartusis 1992. 111. o.; Fodor – Hegyi – Ivanics 1993. 16. o.; Runciman 2002. 977. o.; Bradbury 2004. 198. o.; Pálosfalvi 2005. 53. o.; Finkel 2007. 25. o.; C. Tóth: Zsigmond, 34. o.; Bárányi 2010. 58. o.

³ Az 1395-ös magyar havasalföldi hadjárattal kapcsolatban: Jakó 1984. 202–205. o.; C. Tóth 2009. 447–485. o.

a rendelkezésre álló források⁴ és királyi, valamint bárói itineráriumok felhasználásával történik.⁵ Számos szakirodalmi munka is bevonásra került, melyekben olyan közvetlen, vagy közvetett információk állnak rendelkezésre, amelyek előrelendítik a kutatást. Az említett eszközök segítségével kerül sor a magyar–havasalföldi viszony 1389 és 1396 közötti időszak ismertetésére. Majd azon katonai lépések bemutatása következik, amelyek döntően befolyásolták a magyar–havasalföldi politikai kapcsolatokat, illetve a keresztes hadjárat előkészítési folyamatait.

A magyar–havasalföldi viszony 1389–1394 között

A Zsigmond és Mircea közötti kapcsolatokat, a Lengyel Királyság és Havasalföld között létrejött szövetség mérgecséte el.⁶ A lengyel–magyar viszonyt ekkoriban nem a jószomszédai kapcsolat jellemezte, különösen nem Luxemburgi Zsigmond (1387–1437)⁷ trónra lépésétől. A helyzetet tovább mérgezte az Anjou-dinasztián belüli viszály és a lengyel–luxemburgi ellentét. Előbbiek a magyar trón körüli jogi igényekre vezethetők vissza, melynek előzménye I. (Nagy) Lajos magyar (1342–1382) és lengyel király (1370–1382) uralkodásának⁸ idejére esett, aki a két királyságot osztatlanul lányára, Anjou Máriára és annak férjére Zsigmond brandenburgi őgrófra kívánta örökíteni.⁹ A lengyel belpolitika nem tette lehetővé a végakarát életbe lépését. A lengyel vezető körök mindent megtettek annak érdekében, hogy távol tartsák Zsigmondot a tróntól. A lengyel–luxemburgi viszony (Vak) János (1310–1346), Zsigmond nagyapjának cseh királlyá koronázása óta (1311) feszült volt. Az ok rendkívül egyszerű, a Luxemburgok minden lehetséges eszközzel igyekeztek a lengyel trónt megszerezni. A cél érdekében a Lengyel Királyság északi szomszédjával, a Német Lovagrenddel is szövöttek.¹⁰ Nagy Lajos a magyar mellett a lengyel koronát is bírta, ami Zsigmondnak rendkívül kedvező, míg a lengyel politikának igen aggasztó tény volt. Bár Lajos halálát követően az ifjú luxemburgi számos próbálkozást tett a lengyel trón megtartása érdekében, ezeket nem koronázta siker.¹¹ Végül a lengyel–magyar perszonálunió felbomlását követő lengyel politikai problémákat Lajos másik lányának, Anjou Hedvignek lengyel királynővé (1384–1399) koronázása oldotta meg.¹²

A magyar belpolitika eközben forrongott, így Zsigmond számára valós veszéllyé vált a magyar korona elvesztése is. Mária királynő (1382–1395)¹³ és anyja, Erzsébet anyakirályné (1382–1386)¹⁴ nem tudtak úrrá lenni a krízisen, ami az erővonalak jelentős átrajzo-

⁴ Hazai okmt. 432–444. o., 401. sz.; *Wenzel* 1875. 97–101. o., 65. sz.; *ZsO.* 152. o., 1287. sz.

⁵ *C. Tóth Norbert*: Itinerárium 465–494. o.; *Itineraria.*, *Dvořáková* 2009. 485–491. o.

⁶ *Lupescu* 2010. 192. o.

⁷ *Itineraria*, 55. o.

⁸ *Kristó* 2003. 45–66. o.

⁹ *Márki* 1885. 41–42. o.; *Mályusz* 1984. 11. o.

¹⁰ *Pósán* 1998. 630–631. o.

¹¹ *Pósán* 1998. 632–634. o.

¹² *Matz* 1994 301. o.; *Uralkodó*, 251. o.

¹³ *Itineraria*, 35. o.

¹⁴ *Itineraria*, 161. o. Kotromanić Erzsébet Nagy Lajos magyar király felesége. Származását tekintve apja, Kotromanić István bosnyák bán, anyja Piast Erzsébet, mint neve is mutatja, lengyel királyi sarj, a Piast-ház tagja.

lását hozta a Magyar Királyság belpolitikájában.¹⁵ A harcok kimenetele végül az ifjú brandenburgi örgrófnak kedvezett, aki ezzel elérte, hogy 1387. március 31-én Székesfehérváron megkoronázzák.¹⁶ Zsigmond jogi helyzetében ez kedvező fordulat volt, hiszen elérte, hogy törvényesen a magyar koronázási rendnek megfelelően az ő fejére is rákerüljön a Szent Korona. Ennek miért volt jelentősége? A válasz egyszerű, és rögtön magyarázza is a lengyel–magyar viszony elhidegülésének további okait. Zsigmond a külön koronázással kierőszakolta, hogy ne Mária férjeként, hanem mint választott uralkodó foglalhassa el a magyar trónt. Ezzel egyenrangú uralkodótársává vált Máriának, ami joggal nem tetszhetett a lengyel udvarnak. Zsigmond nem tett le lengyel terveiről, és félt, hogy ennek megvalósítására a politikai eszközökön túl a magyar és a Német Lovagrend katonai erejét fogja felhasználni.¹⁷ Ennek bekövetkeztével a Lengyel Királyság kétfrontos háborúra kényszerült volna, ami már ebben a korban is hatalmas kihívás jelentett.

Másrészt, a lengyel királyi pár tarthatott attól, hogy érvényét veszíti az a megegyezés, melynek értelmében, ha a testvérpár – Mária és Hedvig – valamely tagja elhalálozik, akkor annak koronáját a másik nővér öröklí.¹⁸ Zsigmond 1387-es koronázása ezt a megállapodást veszélyeztette, majd 1395-ben kiderült, hogy semmisé is tette. Mária 1395-ös halála után Hedvig, pontosabban férje, Jagelló Ulászló lengyel király (1386–1439)¹⁹ még ebben az esztendőben fegyverrel próbált érvényt szerezni felesége jogainak, amit a magyar haderő határozott fellépése hiúsított meg.²⁰

A fentiek magyarázzák, miért is igyekezett a lengyel külpolitika szövetséget kiépíteni a Magyar Királyság határai mellett a moldvai, illetve havasalföldi vajdasággal. A magyar érdekszférát egyértelműen mind a két eset sértette, de jelen kutatás számára utóbbi vajdaság sorsa a lényeges. Mircea havasalföldi vajda (1386–1418)²¹ és Ulászló lengyel király kapcsolatfelvételére 1389-ben kerülhetett sor. Ennek első írásos bizonytéka ezen év december 10-én, Mircea követi útján kötött kölcsönös védelmi szövetség.²² Ennek folytatása nem váratott sokáig magára. Következő év január 20-án Lublinban erősítik meg a magyar király elleni társulásukat.²³ A megállapodás kiegészítése követek révén még március 17-én megtörténik. Az ebben foglaltak alapján a lengyel király nem kezd a vajda megkérdezése nélkül háborút a magyar királlyal. Viszont helyben hagyja Mircea és Zsigmond között kötendő fegyverszünetet, békét, melyből a Lengyel Királyság sem zárható ki.²⁴ A leírtakból látszik, hogy a havasalföldi vajda igyekezett a teljes elköteleződést elkerülni, ezzel mozgásteret biztosítva magának. A Zsigmond elleni szövetségre vonatkozó utolsó írásos forrás 1392. július 6-án Lembergben kelt, amelyben a felek megerősítették meglévő szövetségüket.²⁵

¹⁵ Erről bővebben: *Süttő* 2003.

¹⁶ *Mályusz* 1984. 22. o.

¹⁷ Zsigmond 1387 és 1396 között nem lépett fel a Lengyel Királysággal szemben, de ennek lehetőségét folyamatosan fenntartotta a diplomácia palettáján. *Pósán* 1998. 634–636. o.

¹⁸ *Márki* 1885. 41–42. o.

¹⁹ *Matz* 1994. 301. o.; *Uralkodó*, 660. o.

²⁰ Az 1395-ös lengyel betörés körülményeiről és eseményeiről bővebben: *C. Tóth* 2009. 459–478. o.

²¹ *Mályusz* 1984. 333. o.

²² 1389. december 10. ZsO. 152. o., 1287. sz.

²³ 1390. január 20. ZsO. 155. o., 1331. sz.

²⁴ 1390. március 17. ZsO. 161. o., 1406. sz.

²⁵ 1391. július 6. ZsO. 237. o., 2129. sz.

A lengyel–havasalföldi szövetség életképességét jelentősen felülírta a vajdaságot 1393 után elérő külpolitikai kihívás, illetve fenyegetés. Tirnovo 1393. július 17-ei elestét követően Bulgária oszmán fennhatóság alá került.²⁶ Ezzel Havasalföld déli határai mentén körülbelül 470 km hosszan közvetlen szomszédságba került az agresszív expanziós politikát folytató Oszmán Birodalommal. Ennek következményei gyorsan érezhetővé váltak a rablóportyák megindulásával. Pontosan nem ismertek a körülmények, de Zsigmond 1394. május 26-án Bethlen Gergely udvari lovagjához intézett követutasításából²⁷ arra lehet következtetni, hogy a közös ellenség a feleket az együttműködés irányába mozdította el. A követküldés elsősorban az ez évi török támadás kivédésre tervezett hadmozdulatok összehangolására irányulhatott. A magyar szándék ezen a szinten meg is rekedhetett, ugyanis a fennálló viszonyban komolyabb áttörés nem következett be. Legalább is ennek ellenkezőjéről források nem szólnak.

De miért volt fontos Zsigmondnak Havasalföld 1394-ben? Ha nem számítjuk a politikai és dinasztikus nézeteltéréseket a Magyar és a Lengyel Királyság között, a következő válasz adható. A Magyar Királyság számára egyre nagyobb problémát jelentett a balkáni török jelenlét. Az 1389-es rigómezei csata következményként a vazallusi pozícióba süllyedt Szerbián keresztül folyamatos török rablótámadások sarcolták a magyar déli határ menti területeket, amely főleg Temes, Krassó, Keve vármegyéket és Szlavóniát érintette. Zsigmond és báróinak az 1389 és 1392 közötti katonai fellépései, amelyek a probléma megoldásának reményében indultak, csupán mérsékelt sikerrel zárultak, eredményei gyorsan elenyésztek.²⁸ A török fenyegetésre keresendő végső megoldásként került napirendre egy egyesült európai haderő megszervezése, ami a kereszt égisze alatt oldotta volna meg a pogány kérdést a Balkán félszigeten. Megvalósításához azonban jelentős politikai és katonai előkészületekre volt szükség a magyar uralkodó és királysága részéről. Az idő szoríthatta Zsigmondot, hiszen a kereszties hadjárat szervezése az 1394. év folyamán már kezdetét vehető formát ölteni diplomáciai és politikai téren. Egyre fontosabbá vált a gyakorlati kivitelezés kérdése. Ebből adódó dilemma, hogy hol és merre vonuljanak fel majd a keresztény hadak. A terv megszületésének ideje és körülményei sem tisztázottak, viszont feltételezhető, hogy 1394-re a kijelölt útvonal a Havasalföld déli határát is jelentő Duna vonala lett. Ennek megvalósításához azonban biztosítani kellett a folyó északi, bal partját, ami csakis Mircea havasalföldi vajda magyar terveknek való megnyerésével valósulhatott meg. Havasalföld pártállása utóbbiak miatt volt kulcskérdés Zsigmond és kereszties tervei számára.

Visszatérve az 1394-es eseményekhez. Bajazid török szultán (1389–1402) nyár végén indított hadjárata gyökeresen változtatta meg a térség politikai viszonyait. A szultáni haderő Havasalföld megtámadására vonult fel. Ennek egyik eredményeként elfoglalta a Duna bal és jobb partján álló Kis- és Nagy-Nikápoly várát.²⁹ A harcok nagy intenzitással folyhat-

²⁶ Imber 1990. 43. o.; Crampton 1997. 29. o.; Kronológia I. 232. o.; Koszev – Hrisztov – Angelov 1971. 49. o.

²⁷ 1394. május 26. ZsO. 381. o., 3464. sz.

²⁸ Engel 1998. 561–577. o.; Ágoston 2014. 264–265. o.

²⁹ Binbaş 2014. 169. o.; Ágoston 2009. 80–81. o.; Szakály 1986. 20. o.; Chronolog. Rom. 71. o.; Panaitescu 1944. 240–242. o.; Kronológia I. 233. o.

tak, ennek esett áldozatul Argeş,³⁰ a vajda székhelye is. Mircea utóvédharcokra kényszerült, ennek okán igyekezett kihasználni a Déli-Kárpátok erősen tagolt domborzata és sűrű erdői nyújtotta hadműveleti és harcászati lehetőségeit. Mircea egyes szakirodalmi források szerint vélhetően október 10-én a rovinei összecsapásban legyőzhette a szultáni hadakat.³¹ Ez csupán feltételezés, ugyanis az esemény időpontja megosztja a kutatókat. A csata másik vélt időpontja, 1395. május 17-e, később kerül tárgyalásra.³² Jelen vizsgálatnak nem célja a rovinei összecsapás időpontjának meghatározása. A kereszties tervek szempontjából sokkal fontosabb tény, hogy 1394 őszén török támadás érte Havasalföld területét, ami új helyzetet teremtett a térségben.³³

A kérdés az, hogy mekkora havasalföldi sikerről lehet beszélni, hiszen a vajda az eseményeket követően biztonságosabbnak találta a Magyar Királyság területére való távozást.³⁴ A török sereg visszafordult, de az okok ismeretlenek és véleményem szerint nem egy esetleges vereségben keresendő. Sokkal inkább az esemény idejét kell szem előtt tartanunk, ha szultáni erőket feltételezünk. A Déli-Kárpátok hegyvonulatai egyébként sem kedveztek a széles harctereket kedvelő oszmán harcmódnak, különösen nem ősszel vagy kora tavasszal, az évszaktól adódó viszontagságok – vegyes halmazállapotú csapadék, hideg – közepette.

Az események szempontjából hasznos lenne tudni, hogy 1394-re Zsigmond és Mircea között milyen politikai kapcsolat állt fenn. Jelenleg erre biztos támpont nincsen. Mindenesetre furcsa véletlen, hogy a magyar király a Havasalföld elleni török támadás idején a déli végeken, még hozzá katonai szempontból egyik fontos városában, Temesváron tartózkodott. A város stratégiai fekvése miatt kiemelkedő, ugyanis lehetőséget adott a magyar uralkodónak jelentősebb létszámú haderő gyülekeztetésére, majd ezek felvonultatására, akár Szerbia, akár Havasalföld irányába.³⁵ Továbbá Zsigmond ekkori tartózkodási helyéről rendelkezésre álló információk is elgondolkodtatóak. A király szeptember 20-án bizonyíthatóan Temesváron tartózkodott, majd ezt követően szűk egy hónapig nincs információ arról, merre is járhatott, ha egyáltalán elhagyta a várost. A következő hiteles adat tartózkodásáról október 13-a, aminek helye szintén Temesvár.³⁶ Ez két lehetőséget

³⁰ Argeş egykor Havasalföld, ma Románia területén található. Argeş várost a Magyar Királyság felől a Déli-Kárpátok 2400 méternél is magasabb hegységei között, Brassó felől a Királykő-hegység és Leaota-hegység között húzódó Törcsvári-hágón keresztül lehet talán a legkönnyebben megközelíteni.

³¹ A domborzat és a növényzet adta lehetőségek kihasználását erősíti meg Laonikos Chalkokondylés athéni történétíró is, aki a következőket írja: „Később maga [Mircea] is üldözte Bajazid seregét az ország erdein keresztül, mivel itt bizony rengeteg az erdő, és mindenünnen körülveszik az országot, ahová nem tud behatolni az ellenség, s ezért nem egykönnyen lehet elfoglalni.” *Baán* 2013. 214. o.

³² *Inalcik* 1960. 1118–1119. o.; *Setton* 1976. 341. o.; *Şerbănescu* 1987. 287., 302. o.; *Nicolle* 1999. 83. o.; *Djurić* 2001. 40. o.; *Bradbury* 2004. 185. o.; *Mureşan* 2004. 190. o.; *Ćirković* 2004. 86. o.; *Finkel* 2007. 25. o.; *Lupescu* 2010. 193. o.; *Ágoston* 2014. 222. o.

³³ *Lupescu* 2010. 193. o.

³⁴ *C. Tóth* 2009. 455. o.

³⁵ Temesvárról az egyik leggyakrabban használt útvonal a várostól délkelet felé a Temes, majd Cserna folyó völgye, mely Orsováig, a Duna vonaláig vezetett. Innen mind a szerbiai, mind pedig a havasalföldi területekre nyomulhattak. Ennek megfelelően a Temesvár–Orsova között húzódó útvonalat Zsigmond és serege több katonai akciója alkalmával is használta. Az 1396-os hadjáratot nem számolva, bizonyíthatóan négyszer vezette erre hadait: 1392-ben, 1395-ben, 1419-ben és 1428-ban. *Itineraria*, 65–66., 70., 104–105., 123. o.

³⁶ A magyar uralkodó az 1394. év jelentős részét a királyság déli végein töltötte, ebből az idevágó időszak: szeptember 4-én Nyárad folyónál táborban, szeptember 12–20. között Temesváron, október 13-án Temesváron, október 23-tól november 12-ig pedig Szegeden. *Itineraria*, 68–69. o.

feltételez: vagy biztonsági okok miatt Temesváron volt a kérdéses időszakban,³⁷ vagy valamiképpen beavatkozott a havasalföldi eseményekbe.³⁸

Számunkra azonban lényeges tény, hogy Bajazid szultán Havasalföldet elhagyva, befolyását megerősítendő lépésként Mircea unokaöcsét, Vladot (1394–1397) ültette a vajdai székbe,³⁹ felborítva ezzel az eddigi erőviszonyokat. Ez a fordulat kedvezőleg hatott a magyar törekvésekre, melyek központjában ekkor a török elleni hadjárat előkészítése állt. Mircea szorult helyzetében a magyar koronához fordult segítségért, amit Zsigmond mind a tervezett kereszties hadjárat, mind a királyság védelme érdekében szívesen adhatott meg. Utóbbi az események vészjóslóbb következménye, ugyanis a változások a királyság oszmán fenyegetettségének eszkalálódását jelentették. A török veszély ezzel már nem csupán a szerbiai, hanem a havasalföldi határszakaszra is kiterjedt, így a dél-erdélyi területek is potenciális célpontjaivá váltak az oszmán rablótámadásoknak.

A kereszties hadjárat előkészítésének hadműveletei

A havasalföldi események és a tervezett oszmán ellenes európai akció megkövetelte a Magyar Királyság fegyveres beavatkozását. A határozott fellépés nem is váratott magára sokáig. A királyi hadak az uralkodó vezetésével még a tél folyamán megkezdték a jövő évi kereszties hadjárat biztosításához szükséges hadműveleteket, melynek első lépésében a magyar csapatok benyomultak Moldvába. A hadjárat egyben a tervezett havasalföldi felvonulás előkészítésének is tekinthető. Zsigmond célja egyértelmű volt: a lengyel uralkodóval szövetségben lévő István moldovai vajdát (1394–1399)⁴⁰ a magyar érdekek szolgálatába kívánta állítani. Az előhadak az 1395-ös év első napjaiban kezdeték meg az előrenyomulást a Keleti-Kárpátok felé. A meredek hegyek között csupán a hágók kínáltak járható felvonulási utakat, viszont ezeket a moldvai vajda csapatai igyekeztek elzárni. A Kanizsai István székely ispán (1391–1395)⁴¹ által vezetett előhad indult meg az első lépésben, majd őket követte a király és az erdélyi vajda, Szécsényi Frank (1393–1395)⁴² vezette főhad. Zsigmond január 30-án már Karácsonkő (Pietra Neamț) falunál táborozott, ezért a Kárpátokon való átkelést valamikor január 15–20 közé kell tenni.⁴³ A hadjárat gyors sikert eredményezett⁴⁴ – február 12-én már Brassóban kelt Zsigmond oklevele⁴⁵ –, még annak dacára is, hogy a téli évszak nem kedvezett a katonai műveleteknek. Az időjá-

³⁷ Zsigmond 1394-es délvidéki tartózkodásának egyik alapjául Bajazid szultán fenyegetőzése is szolgálhatott. Tudható, hogy a szultán többször is kilátásba helyezett egy Magyar Királyság elleni hadjáratot. A szultán harcias diplomáciájáról egy mantovai követjelentés is megemlékezik, amely szerint Bajazid többször is küldött hasonló tartalmú levelet Zsigmondnak. Thallóczy a követi értesüléseket Zsigmond egy 1396. december 17-én kelt – Thallóczy munkájában pontatlanul december 18-a szerepel – rendeletével magyarázza, melyből kiderül, hogy Bajazid tényleg küldött két levelet. *Thallóczy* 1903–1905. 351–352., 379–380. o.

³⁸ Jim Bradbury munkájában egyértelműen a magyar–havasalföldi koalíciós seregnek tulajdonítja a Bajazid felett kivívott győzelmet. *Bradbury* 2004. 185. o.

³⁹ *Mályusz* 1973. 77. o.; *Gündisch* 1937. 395. o.; *Antoche* 2005. 104. o.; *Ágoston* 2009. 81. o.

⁴⁰ *Matz* 1994. 136. o.

⁴¹ Kanizsai János székely ispán 1391. március 28. – 1395. március 11. *Engel* 1996. I. k. 193. o.

⁴² Szécsényi Frank erdélyi vajda 1393. október 4. – 1395. szeptember 20. *Engel* 1996. I. k. 13. o.

⁴³ *Jakó* 1984. 202. o.

⁴⁴ *C. Tóth* 2009. 455. o.

⁴⁵ *Itineraria*, 69. o.

rési tényezőket a várt hadászati előnyök írták felül. Bár a hadvezetés ezzel komoly kockázatot vállalt, a végeredmény végül őket igazolta.

Az akció sikere megalapozta Zsigmond további terveit. Olyannyira, hogy innen visszatérve már nyugodtan a havasalföldi probléma felé fordíthatta figyelmét. Ezt mutatja az a kölcsönös segítségnyújtási szerződés, amelyet a moldvai hadszíntérről visszatérve március 7-én Brassóban Mircea vajdával kötött.⁴⁶ Az egyesség értelmében a vajda arra kötelezte magát, hogy a magyar királyt a török ellen saját személyével és haderejével segíti. Továbbá szabad átvonulást engedélyez a vajdaság egész területén, a városok elfoglalásában és megvédelmezésében. A magyar haderő élelmezéséről és betegeinek, sérültjeinek ellátásáról is gondoskodik.⁴⁷ A szerződéssel kapcsolatban felvetődik a kérdés, hogy az eredményezett-e bármiféle alávetettséget Zsigmond felé. A román történészek véleménye szerint a szerződés két egyenrangú fél között jött létre. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy megkötésekor Mircea, köszönhetően a Havasalföldön kialakult helyzetnek, korántsem tekinthető a maga urának.⁴⁸ A magyar király segítségére kétségtelenül szüksége volt, hogy hatalmát visszaszerezze, illetve megerősítse. A szerződést követő események igazolták, hogy Zsigmond személyesen vezetett hadjárata jelentősen hozzájárult Mircea havasalföldi hatalmának megerősítéséhez. Véleményem szerint az egyesség megkötése, ha nem is jelentett alávetettséget, de ennek ellenére is túlzás lenne egyenrangú feleknek tekinteni a szerződőket. Utóbbi akkor válik különösen érthetővé, amikor sorba vesszük, hogy hány esetben is segítettek magyar fegyverek Mirceat. Számszerűleg három sikeres magyar katonai beavatkozással számolhatunk 1395 és 1396 között, melyek nagy szerepet játszottak a vajda székének megőrzésében.

Az első havasalföldi beavatkozások

Az 1396-os oszmán ellenes fellépés előkészítésének talán legfontosabb feladata volt az elűzött vajda trónjának visszaszerzése. Ettől sok függött, hiszen a következő évi hadjárat fő felvonulási irányát a Duna folyása mentén, Havasalföld déli határának vonalán tervezték. A siker érdekében először Vlad ellenvajdát és török segédcapatait kellett elűzni. Majd ezzel együtt megerősíteni Mircea belpolitikai hatalmát. A megvalósításra tett első kísérlet kudarcba fulladt, amikor is a Losonci István volt macsói bán (1390–1392)⁴⁹ és Bebek Ferenc volt királynéi ajtónállómester (1388–1395)⁵⁰ vezette előhadak felvonulása a tavasz folyamán súlyos vereséggel végződött.⁵¹

⁴⁶ 1395. március 7. ZsO. 421. o., 3864. sz. Zsigmond a megállapodás megerősítése végett magyarországi birtokokat adományozott Mirceának. Többek között a magyar havasalföldi határhoz közel eső Szörény (ma Drobeta-Turnu Severin, Románia) és Töröcsvár (Bran, Románia) várakat kapta meg, valamint a fogarasi kerületet az omlási uradalommal együtt. *Engel* 1994. 279. o.

⁴⁷ *Urkundenbuch*, 135–137. o.

⁴⁸ *Veszprém* 1998. 605. o.; Mályusz Elemér egyértelműen a magyar király hűbéreseként beszél Mircea vajdáról. *Mályusz* 1984. 112. o.

⁴⁹ Losonczy István macsói bán 1390. május 23. – 1392. március 10. *Engel* 1996. I. k. 28. o.

⁵⁰ Bebek Ferenc királynéi ajtónállómester 1388. szeptember 16. – 1395. *Engel* 1996. I. k. 60. o.

⁵¹ *Jakó* 1984. 203–204. o. Emanuel Antoche tanulmányában arról ír, hogy 1395-ben Mircea és Zsigmond több alkalommal is vereséget szenved Vladtól. *Antoche* 2005. 105. o. Ez pontosításra szorul, hiszen források tanúsága szerint kudarcra csak egy alkalommal került sor, mégpedig a fent leírt Losonczy és Bebek vezette hadak esetében.

A hadművelet április közepén indulhatott Havasalföldre. Ezt valószínűsíti Zsigmond Bethlen Gergely számára intézett április 6-ai parancsa. Az uralkodó a felállított haderő újasz-csapatnemének létszámát és fegyverzetük alkalmasságát kívánta ellenőrizni.⁵² Ezt követően kezdték meg az előrenyomulást a Déli-Kárpátok felé. Azonban az őket követni hivatott magyar főerők nehézkes mozgósítása és ebből adódó késlekedése elegendő időt hagyott Vladnak csapatai összegyűjtésére és védelemének megszervezésére.⁵³ A pontos körülményeket nem ismerve annyi tudható, hogy a Losonci és Bebek vezette előhadakat április végén vagy május elején egy folyón való átkelés közben lepte meg az ellenség és mért rá megsemmisítő vereséget. Az összecsapásban Losonci István maga is elesett.⁵⁴

Zsigmond 1399. március 23-án kiadott oklevele szerint török fegyverek által veszték el Losonciék.⁵⁵ Ezen túl több kutató is azon a véleményen van, hogy 1395-ben jelentős, szultáni haderő által végrehajtott támadás érte Havasalföldet.⁵⁶ Ezt sem merész az a feltételezés, hogy a fentebb már szóba került rovinei csata vélt dátumai közül az 1395. május 10-ei a magyar katonai vállalkozás kudarcának az időpontja is egyben. Így az sem kizárható, hogy Losonci csapatai nem egyedül, hanem már a szövetséges havasalföldi egységekkel kiegészülve szenvedtek vereséget. Akármikor és akárhogyan zajlott is a rovinei összecsapás, az biztos, hogy Havasalföld területén jelentős oszmán aktivitás feltételezhető, mely jogos aggodalommal tölthette el a magyar vezetést.

A hadjárat kudarcra nem volt elfogadható. Ennek köszönhetően a következő akcióra a király személyes jelenléte mellett került sor a nyár folyamán.⁵⁷ Június végén Brassó városánál gyülekeztek a seregek, majd július elején innen indult a hadjárat.⁵⁸ A Törösvári szoroson átkelve július 6-án a havasalföldi Hosszúmezőn (Câmpulung) tartózkodott a király és serege.⁵⁹ A hadműveletek során Zsigmond és Mircea hadai vereséget mértek Vladra és török segédcsapatokra. A hadjárat első szakaszában elfoglalták a vajdaság központjának számító Argeșt, ezzel megerősítették Mirceat vajdai székében. Ezt követően a megmaradt ellenséges csapatok egy részét dél felé, a Duna vonalának irányába szorították – feltehetőleg Vlad ekkor már nem volt jelen. Itt a hadjárat egyik legjelentősebb sikerét érték el, amikor is a török helyőrséggel ellátott Kis-Nikápoly várát elfoglalták.⁶⁰ A sikeres ostromot

⁵² ZsO. 428. o., 3913. sz.

⁵³ Zsigmond az 1395-ös első havasalföldi hadjárattal kapcsolatos véleményét egy 1399. március 23-án Pásztor János volt országbírónak (1395–1397, *Engel* 1996. I. k. 9. o.) küldött levelében olvashatjuk. E szerint a vereséget az előhadakat támogatni hivatott főerők lassú mozgósítása és az ebből adódó késlekedés okozta. ZsO. 637. o., 5769. sz.

⁵⁴ 1399. március 23. ZsO. 637–639. o., 5769. sz.; *Jakó* 1984. 203–204. o.; *Thuróczi*: Magyar krónika, 93–95. o. A havasalföldi eseményekkel kapcsolatban David Nicolle téved, amikor az 1395. és az 1396. évi magyar–havasalföldi eseményeket összevonja, majd ezt a keresztes hadjárat évére helyezi. *Nicolle* 1999. 39., 84. o.

⁵⁵ 1399. március 23. ZsO. 637–639. o., 5769. sz.

⁵⁶ *Inalcik* 1973. 16. o.; *Imber* 2002. 14. o.; *Finkel* 2007. 25. o.

⁵⁷ A 1395. évi második havasalföldi hadjáratban a király mellett számos magyar báró is jelen volt. Többek között Kanizsai István székely ispán, Garai Miklós volt macsói bán, valamint Szécsényi Frank erdélyi vajda. *Engel* 1996. I. k. 29. o.

⁵⁸ *Jakó* 1984. 204. o.; *Mureșan* 2004. 192. o.

⁵⁹ *Itineraria*, 70. o.

⁶⁰ *Ágoston* 2009. 81. o.; *Jakó* 1984. 204. o.; *Kupelwieser* 1899. 11–12. o. Kis-Nikápoly vára stratégiaiilag fontos helyen, a Duna bal partján, az Olt folyó torkolatától keletre feküdt. Helyzetéből adódóan ellenőrizhette a Dunán való átmenő forgalmat, ami főleg a szemben álló Nagy-Nikápoly vára miatt volt fontos, amit ekkor már a török tartott a kezén. David Nicolle Kis-Nikápoly elfoglalását helytelenül 1396-ra datálja. *Nicolle* 1999. 39., 84. o.

követően Zsigmond seregét innen nyugatnak fordította, és a Duna vonalát követve visszavert a Magyar Királyság területére.⁶¹

Zsigmond számára, mint arról már szó esett, különös fontossága volt Havasalföldnek. Ezt támasztja alá, hogy a havasalföldi hadjárat alatti lengyel támadás hírére sem hagyott fel terveivel és tovább vezette hadait. Ulászló lengyel király északról történt betörésének megfékezésére és visszaverésére Kanizsai János esztergomi érseket (1387–1418)⁶² és Ilsvai Leusták nádort (1392–1397)⁶³ küldte, akik sikerrel hajtották végre uralkodójuk parancsát.⁶⁴

Az 1395. évi tervezett, illetve fenyegetésként jelentkező katonai kihívásokat az ország végül sikeresen leküzdötte. Az eredményes fellépésekből kiindulva a magyar vezetésnek minden oka megvolt arra, hogy bizakodva tekinthessen a következő évi kereszties hadjárata elé.⁶⁵

Rövid vagy hosszú távú siker volt-e a havasalföldi hadjárat?

A havasalföldi és a kereszties hadjárat közötti időszakot ez idáig senki sem tekintette át. A rendelkezésre álló információk tanulsága szerint Zsigmond hadjáratának eredményei számos ponton nem bizonyultak tartósnak. Sőt, joggal feltételezhetjük, hogy 1396 nyarára a török elleni kereszties vállalkozás sikerének kockázati tényezőjévé is válhatott a vajdaság.

A hadjárat utáni havasalföldi eseményekről meglehetősen keveset lehet tudni, de túlzás nélkül állítható, hogy a belpolitikai harcok tovább folytatódtak. Ez várható is volt, hiszen a magyar fellépés csupán Vlad katonai vereségét eredményezte, hatalmi bázisa továbbra is érintetlen maradt. Ráadásul előbbi terén sem szenvedhetett súlyos veszteségeket, ha csapatai 1395. szeptember végén már a Magyar Királyság délkeleti csücskére, a Barcaságra tudtak támadni.⁶⁶ Politikai hatalma is újból erőre kapott, legalább is ezt mutatja Ulászló lengyel királlyal kötött szövetsége. Az 1396. május 28-án aláírt egyezség önmagában is jelentős politikai erődemonstráció, de talán kicsit fontosabb a tény, hogy mindez Argeşben történt.⁶⁷ Ezek szerint a vajdai székhelyet Vlad legkésőbb tavasz végére újra magáénak tudhatta. Ezzel Zsigmond előző évi hadjáratának egyik legjelentősebb eredménye veszett el szövetségese, Mircea számára. Ebből már következtetni lehet arra, hogy a kereszties hadjárat szempontjából oly kedvező hadászati állapotok felborulni látszóttak Havasalföldön.

A helyzet eszkalálódásáról biztosan értesült Zsigmond, ha másként nem is, Mircea követeinek útján. Az egyre kedvezőtlenebb állapotok intézkedésre sarkalták a magyar ve-

⁶¹ Kis-Nikápoly elfoglalása után Zsigmond a legegyszerűbb útvonalon, a Duna bal partján, nyugatnak fordulva indult haza seregével. Augusztus 24-i szörényi és orsovai tartózkodása is ezt erősíti. *Itineraria*, 70. o.

⁶² *Engel* 1996. I. k. 64. o.

⁶³ *Engel* 1996. I. k. 5. o.

⁶⁴ Az 1395-ös lengyel betörés körülményeiről és eseményeiről bővebben: *C. Tóth* 2009. 459–478. o.

⁶⁵ Radu Lupescu munkája is erősíti azt a tényt, miszerint az 1395-ös magyar katonai akció nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Mircea vajdának lehetősége legyen csatlakozni az 1396-os kereszties hadjáratához. *Lupescu* 2010. 192. o.

⁶⁶ A támadást a Barcaságban élő lakosság hátrította el. Már a megoldásból is valószínűsíthető, hogy ennek a támadásnak csupán fosztogatás lehetett a célja. Gondolható abból, hogy a helyiek egy kisebb, rablásra berendezkedett csapattal még elbírhattak, de egy reguláris sereggel szemben igen csekély eséllyel vehették volna csak fel a harcot. Emellett Vlad személyes jelenléte sem bizonyítható. *Jakó* 1984. 205. o.

⁶⁷ *ZsO.* 487. o., 4413. sz.

zetést. Ugyanis feltételezhető, hogy az oszmánokkal jó kapcsolatokat fenntartó Vlad vajda sikerei mögött ismételten török támogatás állt. Ez esetben akár számottevő török segédcsapat felett is rendelkezhetett Havasalföld területén, ami potenciális veszélyforrást jelentett. Az események összességét tekintve, 1396 késő tavaszára a keresztetek tervezett felvonulási útvonalának biztonsági kockázata hatványozottan megnövekedett, mely a küszöbön álló hadjárat miatt gyors megoldást kívánt.

Az erdélyi vajda felvonulása, a keresztet hadjárat mellékhadszíntere

Az oszmánok elleni keresztény fellépés impozáns méretei mellett valahol érthető, hogy ez idáig nem került a figyelem középpontjába az ezzel párhuzamosan lezajlott havasalföldi magyar hadjárat. A kapcsolódó szakirodalmat megnézve az tapasztalható, hogy ha ritkán említésre is kerül az akció, csupán igen rövidre szabva történik.⁶⁸ Továbbá egyértelmű állásfoglalás arról sincsen, hogy Mircea hol és mikor is csatlakozhatott a keresztetekhez.

A havasalföldi helyzet bizonytalansága aggaszthatta Zsigmondot. A megoldást végül egy, a keresztet hadjárat mellett párhuzamosan futó hadműveletben találták meg. Az elképzelés értelmében egy kisebb magyar haderő benyomul Havasalföld területére, ott a viszonyokhoz és lehetőségekhez mérten a leggyorsabban megkezdni Vlad vajda katonai erejének felszámolását, majd csatlakozik a keresztet főhadakhoz. Ez lehetett az elképzelés.

Zsigmond a déli végek felé tartva 1396. július 14–17. között Nagyváradon tartózkodott, amikor is vélhetően, a havasalföldi események miatti katonai hadműveletek kerültek tárgyalásra. Források híján, azonban mire lehet alapozni a városban sorra kerülő haditanácsot? Erre több magyarázat is szóba jöhet. Az egyiket rögtön a király utazási útvonalában célszerű keresni. Zsigmond az oszmán ellenes hadműveletek küszöbén, június végén még a királyság északi határánál fekvő, Lublóban tartózkodott.⁶⁹ Lublóról a király akár egyenesen Temesvárra is mehetett volna, mégis kitérőt tett.⁷⁰ Ennek az adott helyzetben nehezen lehetett más okot elképzelni, mint a keresztet hadjárattal összefüggő ügyek intézését. Emellett a haditanács tényét indokolhatja még Nagyvárad központi fekvése.⁷¹ Az innen kiinduló utak remek lehetőséget biztosítottak a királyság bármely szegletének megközelítésére. Talán ezért sem merész a feltevés, mely szerint a király és a Havasalföldre induló hadak itt válhattak szét.

⁶⁸ Kupelwieser 1899. 16. o.; Hóman 1936. 343. o.; Gündisch 1937. 396. o.; Erdélyi 1944. 145. o.; Chronolog. Rom. 73. o.; Kronológia I. 234. o.; Imber 1990. 46. o.; Veszprémy 1998. 605. o.; Veszprémy 2001. 225. o.; Dvořáková 2009. 69. o.

⁶⁹ Zsigmond június 24–28-án Lublón tartózkodott. Itineraria, 71. o. Lubló a Magyar Királyság északi részén a Szepeességben, a lengyel–magyar határ közelébe feküdt. Feltehetőleg a küszöbön álló hadjárat miatt létrejött lengyel–magyar tárgyalásoknak adhatott helyet a város. Zsigmond tanulva az előző évi lengyel támadásból, igyekezhetett elejét venni egy újabb hasonló próbálkozásnak a közeljövőben.

⁷⁰ A király az 1392-es török elleni hadjáratot megelőzően is a lengyel–magyar határ közelében, Lőcsén tartózkodott. Április 24-én Lőcsén, majd 27-én Kassán; innen egyenesen Temesvárra, a hadműveletek kiindulópontjához sietett, ahová május 3-a körül érkezhett meg. Engel 1998. 574–575. o.; Itineraria, 65. o. Zsigmondnak és kíséretének április 24-e és május 3-a között szűken számolva is tíz napjuk volt ahhoz, hogy a Lőcse–Kassa–Temesvár közti 530 km-es távolságot megtegye. Ehhez átlagban napi 53 km-t kellett lovagolniuk. Ha a királynak sietős lett volna a dolga, akkor rögtön Temesvárra vonult volna.

⁷¹ Nagyvárad földrajzi elhelyezkedését tekintve a Sebes-Körös partján fekszik, Erdély kapujának is neveztek. Közigazgatásilag szabad királyi város, Bihar vármegye központja és a váradi püspök székhelye. Ez is bizonyítja, hogy a régió központi városáról van szó.

Nagyváradon a király mellett a havasalföldi hadműveletek vezetésével megbízott erdélyi vajda,⁷² Stiborici Stibor (1395–1401) is jelen volt.⁷³ Személye a vajdaságba irányuló hadjáraton túl, a számára 1397. december 8-án kiállított királyi adománylevelé miatt is fontos.⁷⁴ A források adta szűkös lehetőségek közepette ezen okirat narrációjába foglalt információk teszik lehetővé ha nem is a teljes, de a részleges rekonstrukcióját az eseményeknek.

Rejtély, hogy Stiboron kívül kik vehettek még részt a hadjáratban. A régebbi XIX. végi és XX. század eleji szakirodalmak még Garai Miklóst és testvérét, Jánost nevezik meg hadvezérként.⁷⁵ A probléma az, hogy a rendelkezésre álló okleveles anyag ezt nem erősíti meg.⁷⁶ Stibor adományleveléből feltételezhető továbbá, hogy Nagyváradon már csapatai is jelen lehettek. A következő személyek azonosíthatók: Duboványi Miklós és Ostrowski Przedpek.⁷⁷ Természetesen jóval többen voltak, de az előbb felsoroltak azok, akik Stibor familiárisaként voltak ott és vettek részt a kereszties hadjáratban. Ezen felül az is tudható, hogy további erdélyi csapatok is rendelkezésre álltak a hadjárat végrehajtásához.⁷⁸ Az erdélyi mozgósítást erősíti, hogy az erdélyi alvajda – egyben Stibor hűséges familiárisa –, Váradjai János (1396)⁷⁹ is urával tartott.⁸⁰ Feltételezhető, hogy ezek a csapatok valahol Erdély belsejében, esetleg már a hadműveleti területekhez közel eső egyik nagyváros – Nagyszeben vagy Brassó – mellett gyülekezhetnek, nem pedig Nagyváradon.

A hadjárat útvonalát tekintve az erdélyi vajda Nagyváradtól két útvonalon is megindulhatott a havasalföldi határ irányába. Az egyik Nagyvárad–Kolozsvár–Torda–Medgyes–Szeben útirány, ezt követve a sereg az Olt folyó völgyén, a Vöröstoronyi-szoroson át a Déli-Kárpátokon keresztül nyomulhatott be Havasalföldre.⁸¹ A másik útvonal Nagy-

⁷² Stibor erdélyi vajda már Lublón is a király mellett tartózkodott. *Dvořáková* 2009. 487. o.; *Itineraria*, 71. o. Jelenléte logikus, hiszen ha Lublón tényleg lengyel–magyar tárgyalásra került sor, lengyel származásából adódóan Stibor segítségére lehetett a királynak. Majd ezt követően a magyar uralkodó kíséretével maradvá érkezhettek meg Nagyváradra.

⁷³ Stiborici Stibor erdélyi vajda 1395. október 9. – 1401. április 27. *Engel* 1996. I. k. 13. o. A nyugati szakirodalomban az 1396-os kereszties hadjáratban már elfogadott tényként jelenik meg az erdélyi vezetők magyarellenessége, akik csak a török veszély miatt szövetkeztek Zsigmonddal. *Runciman* 2002. 976. o. Ez tévedés, ugyanis Erdély nem különálló, hanem a Magyar Királyság szerves, közigazgatási részét képezte. Vezetői semmilyen sem különböztek a királyság más tisztségviselőjétől. Ráadásul a már említett Stibor személyében Zsigmond egyik leghűségesebb embere töltötte be az erdélyi vajda posztját a kereszties hadjárat idején.

⁷⁴ 1397. december 8. *Wenzel* 1875. 96–103. o., 65. sz.

⁷⁵ *Kupelwieser* 1899. 16. o.; *Hóman* 1936. 342. o.; Huszár, 42. o.; *Erdélyi* 1944. 145. o.

⁷⁶ Garai Miklós és János a magyar király mellett, a keresztiesek főerőkkkel nyomultak előre a Duna vonala mentén. Emellett érdekes, hogy a XIX. század végi és a XX. század első felének kutatói számára Stibor személye miért is kerülhetett mellőzésre, hiszen már 1874 óta ismert az 1397. december 8-án kiadott adománylevelé, sőt Wenzel Gusztáv munkájának bevezetőjében erre fel is hívja a figyelmet. *Wenzel* 1875. 17. o. Stibor szerepére csupán a XX. század végi kutatók hívták fel a figyelmet. *Dvořáková* 2009. 69. o.; *Veszprémy* 1998. 605. o.; *Kranzieritz* 2015a. 167. o.

⁷⁷ *Kranzieritz* 2015a. 166., 170. o.

⁷⁸ *Wenzel* 1875. 99. o., 65. sz. Vö.: ZsO. 565. o., 5102. sz.; Huszár, 42. o.

⁷⁹ Váradjai János erdélyi alvajda 1396. január 13. – szeptember 19. *Engel* 1996. I. k. 13. o.

⁸⁰ Váradjai János a nikápolyi csatában esik el. *Kranzieritz* 2015a. 172. o.

⁸¹ Erdélyi Gyula egyértelműen az Olt völgyén át határozza meg a felvonulási útvonalat. Ennek indokát abban határozta meg, hogy így érhették el Stibor és Mircea csapatai a leggyorsabban Nikápolyt. *Erdélyi* 1944. 145. o. Ha a száraz adatokat vesszük, igaz is, de ennél sokkal több minden befolyásolhatta az útvonalat, ezért az indoklással óvatosan kell bánni. – A Vöröstoronyi-szoros katonai szempontból nehezen járható. Az erre vonuló hadseregnek jelentős idővesztéssel és ezzel együtt kockázattal kellett számolnia, ugyanis a szoroson csupán hosszú menetoszloba fejlődve lehetett átjutni. Ez az adott sereg védelmi és támadói képességeinek nagyfokú csökkenésével járt együtt.

várad–Kolozsvár–Torda–Medgyes–Segesvár–Brassó. Ebben az esetben a havasalföldi területek eléréséhez a Töröcsvári-szoros kínálta a legalkalmasabb felvonulási terepet.⁸² Hogy pontosan melyik irányt is választhatta Stibor, teljes bizonyossággal nem határozható meg, csupán feltételezhető, aminek számos befolyásoló tényezője lehetett – úgy természetesen, mint katonai.⁸³

Az útvonalak hosszát nézve a Szeben felé vezető mondható kedvezőnek, ugyanis míg itt körülbelül 330 km-t, addig Brassó irányába 430 km-t kellett leküzdenie a seregek. Így a Nagyvárad–Szeben távolság állandó menetben, lóháton 6-7 nap, addig a Nagyvárad–Brassó szakasz 8-9 nap. Természetesen Stibor seregét nem csupán a lovas fegyvernem alkotta, gyalogsággal is számolni kellett, ami jó esetben szekéren közlekedhetett. Azonban még így is jelentős menetidő növekedést kell feltételezni. De más tényezők is hátrálthatatták a sereget, mint a domborzat, időjárás, vagy éppen a sereggel tartó logisztikai személyzet lassúsága.⁸⁴ Jelenleg nem tudjuk behatárolni, mikor léphették át a magyar-havasalföldi határt az erdélyi vajda csapatai. Talán közelebb járhatunk a hol kérdés megválaszolásához. A már említett Olt völgye és Töröcsvári-szoros nyújtott alkalmas átjárót a Déli-Kárpátokon keresztül Havasalföld belseje felé. Nem tudni biztosan, de erős a gyanú, hogy Stibor valahol Argeş közelében vehette fel a harcot Vlad seregével. Azonban ez sem szűkíti a kört, hiszen a Töröcsvári-szoros felől – mint az Zsigmond 1395-ös hasonló hadjáratából tudható⁸⁵ – csakúgy, mint az Olt folyó völgyétől, meg lehetett közelíteni Arge körzetét.⁸⁶

Az adománylevélből kiderül a győzelem mikéntje is. Az erdélyi vajda seregének sikerült az ellenség jobb-, vagy balszárnyára megrendítő csapást mérnie. Ez eredményezhette az ellenség harcrendjének teljes felbomlását és Vlad menekülését, aki maga is súlyos sebet kapott.⁸⁷ Információ hiány miatt az összecsapást nehéz értékelni, és nehéz eldönteni, hogy a csaták vagy ütközetek sorozata vezetett-e a sikerhez. Mégis érdemes felvázolni egy lehetséges variációt. A forrásban foglaltakból két szabályos harcrendet felvett sereg összecsapása rajzolódik ki. Ha pedig a végeredményt nézzük, akkor nyugodtan beszélhetünk csatáról. Bár a havasalföldi katonai akció joggal tekinthető a keresztes hadműveletek részének, mégis külön hadjáratként is megállja a helyét, ugyanis hadászati – Mircea politikai megsegítése – és hadműveleti – a vajdaság területén található ellenséges erők felszámolása – céljaiban eltérések mutatkoznak. Ennek tudatában beszélhetünk csatáról is, hiszen Vlad menekülése döntően befolyásolta, sőt eldönthette a hadjárat további sorsát.

Az eseményekkel kapcsolatban szándékosan került mellőzésre Mircea, ugyanis nincsen egyértelmű bizonyíték arra – Stibor adománylevelében sem kerül említésre –, hogy részt vett volna a Vlad elleni összecsapásban, vagy ezt megelőzően seregei egyesültek volna az erdélyi vajda csapataival. De teljeséggel nem zárható ki, hogy együtt harcoltak Vlad ellen. Mindenesetre a Stibor vezette magyar hadak határozottan és eredményesen teljesítették kitűzött céljukat. Ha nem is megsemmisítő, de megrendítő csapást mértek Vladra és

⁸² Zsigmond 1395-ös havasalföldi hadjáratot Brassó felől indította meg. *Jakó* 1984. 204. o.

⁸³ *Kranzieritz* 2015b. 169. o.

⁸⁴ A hadsereg logisztikai ellátását végzők alatt többek között olyan, nem fegyverforgató személyeket kell érteni, akik a fegyverzet javításáért, az élelmezésért, ezek szállításáért feleltek. Egy-egy sereg létszámát jelentősen növelhették.

⁸⁵ Lásd fentebb, az 1395-ös Zsigmond vezette hadjáratnál!

⁸⁶ *Kranzieritz* 2015b. 169. o.

⁸⁷ *Wenzel* 1875. 99. o., 65. sz. Vö.: ZsO. 565. o., 5102. sz.

török csapataira, ezzel újból megerősítették Mircea belpolitikai pozícióit, ami együtt járt a Zsigmond vezette főerők felvonulási vonalának Havasalföld felőli biztosításával. Emellett az sem elhanyagolható tény, hogy a vajdaság segédcsapatainak Vlad félreállításával lehetőségük nyílt csatlakozni a kereszties hadakhoz. Ha a magyar beavatkozás nem történik meg vagy kudarcba fullad, valószínűleg Mirceara és kontingensére nem számíthatott volna a magyar uralkodó.

Mircea keresztény erőkhöz való csatlakozása körül is sok a talány. Akadnak olyan munkák, melyek szerint Mircea hadaival már Budán ott volt és onnan indult Zsigmonddal.⁸⁸ Ezzel szemben állnak azon vélemények, melyek a vajda Nikápolynál való csatlakozását helyezik előtérbe.⁸⁹ A körülmények egyértelműen az utóbbi helyszínnek adnak hitelt. Az Olt folyót követve juthattak el leggyorsabban a Duna vonaláig, melynek túlszéljén állt Nikápoly vára. Stibor és Mircea csapatai ekkor már együtt vonulhattak és csatlakozhattak a főerőkhöz valamikor szeptember közepe táján. Jelenleg pontosabban nem tudjuk meghatározni, de abból, hogy a keresztény főerők szeptember 12-e körül érték el Nikápoly várát,⁹⁰ arra következtethetünk, hogy a Havasalföld felől érkező hadak csatlakozása sem várható magára sokáig.

Megérkezésük – Stibor hadait leszámítva – további erősítést is jelentett a kereszties hadaknak, hiszen harcedzett katonákkal vonult fel Mircea, akik nem csak a fegyverforgatásban, de a törökkel szembeni harcászaton is jelentős tapasztalatokat szereztek. Utóbbi alkalmazása különösen hasznos lehetett volna a nikápolyi csatában. A havasalföldi kontingens nagyságát csupán becsülni tudjuk, ugyanis még a kereszties sereget alkotó más nemzetiségek esetében sem rendelkezünk biztos szám adatokkal. A reális létszámok mezején maradva a havasalföldi kontingens pár ezer – de semmiképpen sem több mint 3000 – főre tehetjük.⁹¹

Stiborici Stibor második hadjárata, Vlad bukása

A nikápolyi csata és az ott történtek túlmutatnak a kutatás célkitűzésein. Jelen esetben fontosabbak az ezt követő események. A gyors menekülésben Zsigmondnak és több bárójának sikerült a Dunán horgonyzó Johannita flottát elérniük. Innen az egyetlen biztonságos irányba, a Duna folyásával megegyezően a Fekete-tenger felé hajóztak. A hadjárat kudarcra és a nikápolyi csatavesztés miatt kialakult helyzet gyors kiértékelésre szorult. Ez minden bizonnyal meg is történt. Már csak azért is, mert ennek lehetett a következménye, hogy még mielőtt elérték volna a tengert a Duna deltája előtt, a király néhány báróját a királyság megóvása érdekében indította hazafelé a Havasalföldön keresztül. Csupán néhány nevet ismerünk azok közül, akik ekkor a király mellett voltak. A következő személyek jelenléte

⁸⁸ *Runciman* 2002. 977. o. Mályusz Elemér Zsigmond monográfiája egyértelműen nem foglal állást a kérdésben, viszont munkájából arra lehet következtetni, hogy Mircea kontingense már Nikápoly előtt csatlakozott a keresztény erőkhöz. *Mályusz*: 1984. 106. o.

⁸⁹ *Erdélyi* 1944. 145. o.; *Veszprémy* 1998. 605. o.; *Veszprémy* 2001. 225. o.; *Pálosfalvi* 2005. 53. o.; *Dvořáková* 2009. 69. o.; *C. Tóth*: Zsigmond 34. o.

⁹⁰ *Kupelwieser* 1899. 15. o.; *Erdélyi* 1944. 145. o.; *Rázsó* 1973. 416. o.; *Mályusz*: 1984. 234. o.; *Kronológia* 234. o.; *Nicolle* 1999. 84. o.

⁹¹ Chronological History of Romania szerint 2-3000 fő lehetett a havasalföldi kontingens. *Chronolog. Rom.* 73. o.

bizonyítható: Cillei Hermann,⁹² Garai Miklós és fivére, János,⁹³ Kanizsai István, Kanizsai János⁹⁴ és Stiborici Stibor.⁹⁵ Változik a helyzet, ha hitelt adunk Froissart francia krónikás írásának. E szerint Zsigmond – Philibert de Naillac johannita nagymestert nem számolva – hetedmagával tartózkodott a Duna deltája felé tartó hajón.⁹⁶ Ebben a kontextusban a kérdést megoldottnak is tekinthetjük, hiszen oklevelekkel hat főnemes igazolható, akik a magyar királlyal együtt menekültek el a nikápolyi csatásíkról. Mindezek ellenére élni kell a gyanúval, hogy a névsor még bővíthet. Főleg annak a tudatában, hogy egy, a csatában részt vett szemtanú, Shams al-Dīn Ibn al-Jazarī leírása szerint a magyar uralkodóval ötvenen „szöktek” meg a Dunán várakozó hajón.⁹⁷ Bár Ibn al-Jazarī jelen volt a nikápolyi csatában, mégis óvatosan kell bánni az általa közölt számmal. Ugyanis egy csata forga-
tagában katonákat számolni igen nehéz feladat, főleg, ha az ellenfél katonáiról van szó. Froissart jelen sem volt, ő csupán elmondásokból tudta rekonstruálni a történetet. Ezek után nehéz megmondani, hogy a két író közül kinek lehet igaza, ha csak megközelítőleg is. Azt azonban elképzelhetőnek tartom, hogy Ibn al-Jazarī a menekülők körülbelüli, míg Froissart csupán a király körüli főurakat – már akiről tudott – vehette számításba.

A felsoroltak közül Stiborról és Garai Jánosról tudható, hogy Zsigmond a királyság védelmére őket Havasalföldön keresztül hazaindította. Erre komoly oka volt, hiszen a királyságot kisebb-nagyobb, még a nikápolyi csatavesztésből eredeztethető támadás ér-
hette.⁹⁸ Stibornak az erdélyi területek nyugalmát kellett megóvnia, fenyegetse azt külső, akár belső ellenség. Utóbbival Erdély területén nem volt probléma, annál inkább előbbivel. A havasalföldi belpolitikai események továbbra sem nyugodtak, ami várható is volt, hiszen Vlad, ahogy lehetett, igyekezett elégtételt venni az elszenvedett vereség miatt. Pontosán nem tudni mi volt az oka Stibor újbóli havasalföldi akciójának. Talán Vlad újabb betörése erdélyi területekre, Mircea segítségkérése, vagy egyszerűen egy megelőző hadműveletről lett volna szó? Nem tudni, de biztosnak látszik, hogy Stibornak oroszlánrésze volt a Mircea és Vlad közti harcok végleges eldöntésben.

De mikor is került sor Stibor újabb hadjáratára? Emanuel C. Antoche román történész tanulmányában az 1396-os év novembere és decembere közti időszak szerepel, mely egyik megoldásnak elfogadható.⁹⁹ Stibor november 13-án a Nagyszebentől 17 km-re északra fekvő Szelindeken tartózkodott,¹⁰⁰ ami szintén alátámaszthatja az ősz végi tél eleji időpontot. Főleg, ha feltételezzük, hogy innen Nagyszebenbe ment és az Olt folyó völgyét használta felvonulási útvonalként. A Stibor tartózkodási helyeiről rendelkezésre álló adatok tovább erősíthetik ezt az időintervallumot. Ugyanis november közepétől egészen a következő év január 31-ig – ekkor kelt levele Kolozsváron¹⁰¹ – nincsen hollétéről információink.

⁹² 1399. január 27. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (MNL OL DL) 34 048. sz.

⁹³ 1406. augusztus 1. Hazai okmt. 439. o. 401. sz.

⁹⁴ 1397. március 4. MNL OL DL 87 647. sz.

⁹⁵ Wenzel 1875. 100. o. 65. sz. Vö.: ZsO. 565. o., 5102. sz.

⁹⁶ Chron. of Froissart, 445–446. o.

⁹⁷ Binbaş 2014. 169. o.

⁹⁸ Szakály 1986. 21. o.; Ćirković 1969. 67. o.

⁹⁹ Antoche 2005. 105. o.

¹⁰⁰ C. Tóth: Itinerárium, 468. o.; Dvořáková 2009. 487. o.

¹⁰¹ Uo.

A forráshiány miatt egy lehetőséggel nem érhetjük be. Stibor a már szóba került adománylevelét, amelyben ez a hadjárata is lejegyzésre került, 1397. december 8-án kapta. Nyilvánvaló, hogy a hadműveleteket valamikor ez elé az időpont elé kell helyezni. Tovább vizsgálva itineráriumát kiderül, hogy az 1397. június elejétől október közepéig tartó időszakról sem tudható semmi. Egy katonai fellépéshez talán az egyik legkedvezőbb időszak az év június-július-augusztusa, de még a szeptember is, különösen, ha a Déli-Kárpátokról van szó. Nem állítható, hogy ekkor esett meg a hadjárat, de majd négy hónapig nincsen információ az erdélyi vajdáról. Nem is beszélve arról, hogy Stibor június eleji rejtélyes eltűnését megelőzően bizonyítható, hogy több mint egy hónapot az év elején hazaérkező uralkodó környezetében töltött.¹⁰² – Akadhatott megtárgyalni valójuk: Zsigmond Konstantinápolyból hazatérve a nikápolyi kudarc dacára 1397 tavaszán már egy újabb kereszties hadjárat megszervezésén dolgozott.¹⁰³ Stibor havasalföldi hadjáratának okai – mint az fentebb már kiderült – nem ismertek. Ezért az sem kizárható, hogy Stibor feltételezett nyári havasalföldi hadjárata mögött ismételtlen egy nagyszabású oszmán ellenes hadművelet ötlete állt.

A hadjárat eredményét tekintve kitalálható, hogy a magyar fegyverek hathatós segítséget nyújtottak Vlad hatalmának végleges megtörésében. Hogy erre hol került sor, arra részben Stibor adománylevele adhatja meg a választ. E szerint Dombovica vára alá vonult a magyar sereg, és ennek sikeres ostroma eredményezte a győzelmet. Ezt követően az erdélyi vajda a fogságba esett Vladot Zsigmond elé vitte.¹⁰⁴ Az adománylevélben említett Dombovica várat nehéz azonosítani. Talán az oklevelet fogalmazó kancelláriai írónak köszönhetjük ezt a várat, és sokkal inkább a létező Dîmbovița folyóra és környékére kell gondolni, esetleg egy ott álló erődítményre. Az sem tudható, hogy egy döntő csata, ostrom, vagy több ütközet hozhatták-e meg a hadjárat sikerét. Így az is elképzelhető, hogy több kisebb-nagyobb összecsapásra is sor kerülhetett. Ebben az esetben a szóban forgó információk közül mindegyiknek lehet valóságalapja.

A hol és mikor megválaszolásához további források előkerülése szükséges, melyek alapján pontosítani lehet a függőben levő kérdéseket. Egy azonban biztos: Stibor vezette hadjárat hosszú évekre biztosította Mircea számára Havasalföldet – egészen 1418-ban bekövetkezett haláláig¹⁰⁵ –, ezzel pedig a Magyar Királyság Erdély felőli határainak védelmét is.

¹⁰² Pontosan nem tudni, mióta volt Stibor Zsigmond mellett. Az adatok szerint május 2–8. között már Budán tartózkodott, ahol ekkor a király is volt. Itineraria, 73. o.; MNL OL DL 220 248. sz. Vö.: *Mihályi* 1900. 114–115. o., 65. sz.; ZsO. 525. o., 4754. sz. Zsigmond a nikápolyi csatát követően Konstantinápolyba ment, ahol a bizánci császárral, II. Manuellel (1391–1425, Uralkodó, 447. o.) tárgyalt. Innen a Balkán-félszigetet megkerülve 1397 januárjában tért vissza a királyságba. *Kranzieritz* 2012. 97–108. o.; Itineraria, 72. o.

¹⁰³ Bővebben: *Kranzieritz* 2012. 98. o.

¹⁰⁴ *Wenzel* 1875. 100–101. o., 65. sz. Vö.: ZsO. 565. o., 5102. sz.; *Chronolog. Rom.* 73. o.; *Constantinescu* 1981. 126–127. o.; *Șerbănescu* 1987. 327–328. o.

¹⁰⁵ Mircea 1418. január 31-én hunyt el természetes halállal. *Matz* 1994. 135. o.

Összegzés

A magyar és a havasalföldi kapcsolatok nem indultak a legbarátságosabb viszonyban. Az Oszmán Birodalom gyors és agresszív terjeszkedése a balkáni területeken viszont egy zászló alá kényszerítette a feleket. Zsigmond kereszties hadjáratának hadászati és hadműveleti szempontból kulcsfontosságú szereplője volt Havasalföld. A magyar király és bárói jelentős erőfeszítéseket tettek Havasalföld magyar – ezen keresztül a keresztény – ügyszó való csatlakozása érdekében. Emellett ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a szükség nem volt egyoldalú. A magyar fegyverek több alkalommal is beavatkoztak Mircea vajda oldalán a vajdaság belpolitikájába. Trónfosztott helyzetében is segítséget kapott szövetségestől, a magyar uralkodótól. Havasalföld ezeknek köszönhetően került el a XIV. század végén a török fennhatóságot.

Zsigmond a kereszties ügy érdekében igazolhatóan négy hadjáratot indított, melyekkel párhuzamosan folytak a havasalföldi belpolitikai harcok. A felvonulások közül csupán egy, az 1395-ös tavaszi végződött kudarccal, a többi esetben a kijelölt hadászati és hadműveleti célt megvalósították a magyar erők. Az említett akciókban Mircea vajda csapatai is jelen voltak. Túlzás nélkül kijelenthető, hogy a Zsigmond vezette, vagy az általa küldött magyar erők nélkül Havasalföld belpolitikai harcai rövidtávon a török érdekeknek kedveztek volna. Mindezen megállapítások dacára érezhető, hogy számos kérdés nyitott maradt. Több esetben forráshiány állja útját egy-egy probléma megválaszolásának.

A kereszties hadjárat és a nikápolyi csata kudarca miatt szertefoszlott a török Balkánról történő kiűzésének lehetősége és ezzel együtt a kereszties eszmén is súlyos csorba esett. Mégsem gondolhatunk úgy erre a katonai akcióra, mintha semmi pozitív hozadék sem lett volna. Ezt azért sem tehetjük, mert éppen a Magyar Királyság és Havasalföld között a kereszties fellépés előkészületei közben kialakult szövetségi kapcsolatot tekinthetjük az egyik jelentős eredménynek. Ez Mircea és Zsigmond között időállóan bizonyult, amire – különösen 1396 után – mind a két félnek szüksége volt a közös ellenséggel, az Oszmán Birodalommal szemben.

MELLÉKLET

Az 1395. évi hadjáratok résztvevői

<i>Hadművelet iránya:</i>	Moldva
<i>Ideje:</i>	január közepe – február első fele
<i>Vezetője:</i>	Luxemburgi Zsigmond
<i>Résztvevők:</i>	<i>Benchench</i> Miklós fia, János ¹⁰⁶ Botfalvai János testvére ¹⁰⁷ Csáki Miklós ¹⁰⁸ Garai Miklós horvát bán ¹⁰⁹ Jolsvai Leusták nádor ¹¹⁰ Kanizsai István székelly ispán ¹¹¹ Kanizsai János esztergomi érsek ¹¹² Kállói István fia, Miklós – Kanizsai János familiárisa ¹¹³ Losonci László volt horvát és szlavón bán ¹¹⁴ <i>Orbay</i> László fia, János – Garai Miklós familiárisa ¹¹⁵ Patyi Gothárd fia, Miklós – Kanizsai István familiárisa ¹¹⁶ Sárói László ¹¹⁷ fedémesi Szobonya Miklós fia, László ¹¹⁸ Tamásfalvi Illés fia, Gergely ¹¹⁹ Tétényi Imre fia, Péter ¹²⁰
<i>Hadművelet iránya:</i>	Havasalföld
<i>Ideje:</i>	április
<i>Vezetők:</i>	Bebek Ferenc, Losonci István ¹²¹
<i>Résztvevők:</i>	nem ismertek

¹⁰⁶ ZsO. 415–416. o., 3804. sz.

¹⁰⁷ ZsO. 421. o., 3862. sz.

¹⁰⁸ *Ortvay – Pesty* 1896. 250–252. o., 147. sz.; Csáky I. 172–173. o. Vö.: ZsO. 418. o., 3823. sz.

¹⁰⁹ ZsO. 412–413. o., 3777. sz. Garai Miklós 1394 és 1402 között töltötte be a horvát báni méltóságot. *Engel* 1996. II. k. 81. o.

¹¹⁰ *Engel* 1987. 422. o.

¹¹¹ ZsO. 417. o., 3820. sz.

¹¹² ZsO. 416. o., 3815. sz.

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ ZsO. 415. o., 3801. sz. Losonci István fia, László 1387-ben horvát, 1387 és 1389 között szlavón bán volt.

Engel 1996. II. k. 148. o.

¹¹⁵ ZsO. 412–413. o., 3777. sz.

¹¹⁶ ZsO. 417. o., 3820. sz.

¹¹⁷ MNL OL DL 42 598. sz. Vö.: ZsO. 417. o., 3816. sz.

¹¹⁸ ZsO. 464. o., 4233. sz., 518. o., 4691. sz. László a hadjáratban elesett.

¹¹⁹ ZsO. 577. o., 5236. sz.

¹²⁰ ZsO. 357. o., 3035. sz.

¹²¹ ZsO. 428. o., 3913. sz.

<i>Hadművelet iránya:</i>	Havasalföld
<i>Ideje:</i>	június vége, július eleje–augusztus vége
<i>Vezetője:</i>	Luxemburgi Zsigmond
<i>Résztvevők:</i>	Bátmonostori Töttös László ¹²² <i>Bersenowch-i</i> Lack fia, Miklós ¹²³ Csáki Miklós ¹²⁴ <i>Kald-i</i> Mihály fia, Péter – Kanizsai István familiárisa lehetett ¹²⁵ Kanizsai István ¹²⁶ Kanizsai Miklós tárnokmester (személyesen nem volt jelen, bandériumát testvére, Kanizsai István vezette) ¹²⁷ Maróti János ¹²⁸ Perényi Péter ¹²⁹ Semsei Demeter fia, László alaphárnokmester ¹³⁰ Szerterenyi Miklós fia, Tamás ¹³¹
<i>Hadművelet iránya:</i>	Magyar Királyság északi része, Ulászló lengyel király támadásának elhárítása
<i>Ideje:</i>	június vége–július első fele ¹³²
<i>Vezetője:</i>	Ilsvai Leusták, Kanizsai János ¹³³
<i>Résztvevők:</i>	Kozárdi Ugocs ¹³⁴ Mihályi Kenéz Mátyás ¹³⁵ Rozsályi György fia, Kálmán ¹³⁶ Szeretvai István fia, Jakab ¹³⁷

¹²² ZsO. 437. o., 3980. sz., 438. o., 3991–3993. sz.

¹²³ ZsO. 457. o., 4170. sz.

¹²⁴ *Ortvay – Pesty* 1896. 253–254. o., 149. sz. Vö.: ZsO. 448. o., 4080. sz.

¹²⁵ Kald-i Mihály fia, Péter feltehetőleg a havasalföldi hadjáratban vesztette életét. A család elszegényedését megakadályozása végett Kanizsai István Péter lányának fiúsítását kérhette Zsigmondtól. Ebből arra lehet következtetni, hogy Kald-i Mihály fia, Péter vagy a család ügyében eljáró István, vagy a hadjáratban csupán bandériumaival résztvevő testvérének, Miklósnak a familiárisa lehetett. ZsO. 447. o., 4064. sz.

¹²⁶ ZsO. 447. o., 4064. sz. (Relatio.)

¹²⁷ *Középkori* 225–235. o., 165. sz.

¹²⁸ *Középkori* 243–248. o., 168. sz.

¹²⁹ *Tringli* 2008. 121–122. o., 206. sz. Vö.: ZsO. 670. o., 6049. sz. C. Tóth Norbert Perényi Pétert az 1395-ös lengyel támadás kivédésére mozgósítottak soraiban feltételezte. C. *Tóth* 2009. 460. o.

¹³⁰ ZsO. 451. o., 4114. sz.

¹³¹ ZsO. 512. o., 4651. sz.

¹³² C. *Tóth* 2009. 473–474. o.

¹³³ C. *Tóth* 2009. 460–461. o.

¹³⁴ C. *Tóth* 2009. 460. o.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ C. *Tóth* 2009. 461. o.

¹³⁷ C. *Tóth* 2009. 460. o.

BIBLIOGRÁFIA

- Ágoston 2009. *Gábor Ágoston*: Bayezid I. (Thunderbolt) In: Encyclopedia of the Ottoman Empire. Ed. *Gábor Ágoston*. New York, 2009.
- Ágoston 2014. *Ágoston Gábor*: Európa és az Oszmán hódítás. Budapest, 2014.
- Antoche 2004. *Emanuel Constantin Antoche*: Les expéditions de Nicopolis (1396) et de Varna (1444): une comparaison. *Analele Universitatii Dunarea de Jos din Galati. Istorie*, 4. (2005) 91–113. o.
- Baán 2013. *Baán István*: A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Budapest, 2013.
- Bárány 2010. *Attila Bárány*: Battle of Nicopolis. In: The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology. Vol. 3. Ed. *Clifford J. Rogers*. Oxford, 2010. 56–59. o.
- Bartusis 1992. *Mark C. Bartusis*: The Late Byzantine Army. Arms and Society, 1204–1453. Philadelphia, 1992.
- Binbaş 2014. *İlker Evrim Binbaş*: A Damascene Eyewitness to the Battle of Nicopolis: Shams al-Dīn Ibn al-Jazarī (d. 833/1429). In: Contact and Conflict in Frankish Greece and the Aegea in, 1204–1453. Crusade, Religion and Trade between Latins, Greeks and Turks. Ed. *Nikolaos G. Chrissis, Mike Carr*. Ashgate, 2014.
- Bradbury 2004. *Jim Bradbury*: The Routledge Companion to Medieval Warfare. London and New York, 2004.
- C. Tóth 2009. *C. Tóth Norbert*: Az 1395. évi lengyel betérés. A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Szerk. *Neumann Tibor, Rácz György*. Budapest–Piliscsaba, 2009.
- C. Tóth: Itinerárium *C. Tóth Norbert*: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma I. *Századok*, 138. (2004) 465–494. o.
- C. Tóth: Zsigmond *C. Tóth Norbert*: Luxemburgi Zsigmond uralkodása, 1387–1437. Budapest, 2009.
- Chron. of Froissart *The Chronicles of Froissart*. Transl. *John Bouchier, Lord Berners*. Ed. *G. C. Macaulay*. London, 1904.
- Chronolog. Rom. *Chronological history of Romania*. Editure enciclopedică Română, Bucharesti, 1974.
- Ćirković 1969. *Sima Ćirković*: Civitas Sancti Demetrii. In: Skupština Opštine. Muzej Srema. Sremska Mitrovica, 1969. 59–71. o.
- Ćirković 2004. *Sima M. Ćirković*: The Serbs. Blackwell Publishing, 2004.
- Constantinescu 1981. *Nicolae Constantinescu*: Mircea cel Bătrîn. București, 1981.
- Crampton 1997. *R. J. Crampton*: A Concise History of Bulgaria. Cambridge, 1997.
- Csáky I. *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez*. I. Oklevelek 1229–1499. Budapest, 1919.
- Djurić 2001. *Ivan Djurić*: Il crepuscolo di Bisanzio. 1392–1448. Roma, 2001.
- Dvořáková 2009. *Daniela Dvořáková*: A lovag és királya. Stiborici Stibor és Luxemburgi Zsigmond. Pozsony, 2009.
- Engel 1987. *Engel Pál*: Zsigmond bárói: rövid életrajzok. In: Művészetek Zsigmond király korában 1387–1437. Budapest, 1987. 405–451. o.
- Engel 1994. *Engel Pál*: Török veszély Zsigmond korában (1387–1437). *Századok*, 128. (1994) 273–287. o.

- Engel* 1996. *Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. k.* Budapest, 1996.
- Engel* 1998. *Engel Pál: A török–magyar háborúk első éve, 1389–1392. Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998) 3. sz. 5641–577. o.
- Erdélyi* 1944. *Erdélyi Gyula: A magyarok hadi szervezete és hadvezetési művészete ezer éven át.* Budapest, 1944.
- Finkel* 2007. *Caroline Finkel: Osman's Dream. The Story of the Ottoman Empire, 1300–1923.* New York, 2007.
- Fodor – Hegyi – Ivanics* 1993. *Fodor Pál – Hegyi Klára – Ivanics Mária: Török és tatár hódítók.* Budapest, 1993.
- Gündisch* 1937. *Gustav Gündisch: Die Türkeneinfälle in Siebenbürgen bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts. Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 2. (1937) 393–412. o.
- Hazai okmt. Hazai okmánytár. Codex Diplomaticus Patrius. VII. k. Szerk. *Ipolyi Arnold, Nagy Imre, Véghely Dezső.* Budapest, 1880.
- Hóman* 1936. *Hóman Bálint, Székfű Gyula: Magyar történet. II. k.* Budapest, 1936.
- Huszár *A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története.* Szerk. *Ajtay Endre, vitéz Péczely László.* Budapest, 1936.
- Imber* 1990. *Colin Imber: The Ottoman Empire. 1300–1481.* Istanbul, 1990.
- Imber* 2002. *Colin Imber: The Ottoman Empire, 1300–1650. The Structure of Power.* Basingstoke–New York, 2002.
- İnalcik* 1960. *Halil İnalcik: Bāyazīd I. In: The Encyclopedia of Islam. (New edition.) Vol. I. Ed. H. A. R. Gibb, J. H. Kramers, E. Levi-Provencal, I. Schacht.* London, Leiden, 1960.
- Inalcik* 1973. *Halil Inalcik: The Ottoman Empire. The Classical Age 1300–1600.* London, 1973.
- Itineraria *Engel Pál – C. Tóth Norbert: Itineraria regum et reginarum, 1382–1438.* Budapest, 2005.
- Jakó* 1984. *Jakó Zsigmond: Három erdélyi vajda Zsigmond király korában. In: Mályusz Elemér emlékkönyv. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok.* Szerk. *H. Balázs Éva, Fügedi, Erik, Maksay Ferenc.* Budapest, 1984.
- Koszev – Hrisztov – Angelov* 1971. *Dimitár Koszev – Hriszto Hrisztov – Dimitár Angelov: Bulgária története.* Budapest, 1971.
- Középkori Középkori históriák oklevelekben (1002–1410). A szövegeket válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta *Kristó Gyula.* Szeged, 1992.
- Kranzieritz* 2012. *Kranzieritz Károly: Változások a Délvidéken. Az 1397. és 1398. év katonai eseményei. In: Micae Mediaevales II. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról.* Szerk. *Péterfi Bence, Vadas András, Mikó Gábor, Jakab Péter.* Budapest, 2012.
- Kranzieritz* 2015a. *Kranzieritz Károly: A nikápolyi csata magyar résztvevői. Hadtörténelmi Közlemények*, 128. (2015) 1. sz. 162–183. o.
- Kranzieritz* 2015b. *Kranzieritz Károly: A Nikápolyhoz vezető út: a keresztes hadak útvonalai a Magyar Királyság területén. In: Micae Mediaevales IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról.* Szerk. *Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter,* Budapest, 2015. 157–173. o.
- Kristó* 2003. *Magyarország vegyes házi királyai.* Szerk. *Kristó Gyula.* [Szeged], 2003.

- Kronológia I. Magyarország történeti kronológia. I. Szerk.: *Solymósi László*, Budapest, 1981.
- Kupelwieser* 1899. *L. Kupelwieser*: Die Kämpfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohács. Wien, 1899.
- Lupescu* 2010. *Radu Lupescu*: Romanian Principalities. In: The Oxford encyclopedia of medieval warfare and military technology. Vol. 3. Ed. *Clifford J. Rogers*. Oxford, 2010.
- Mályusz* 1973. *Mályusz Elemér*: Királyi kancellária és krónikairás a középkori Magyarországon. Budapest, 1973.
- Mályusz* 1984. *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest, 1984.
- Márki* 1885. *Márki Sándor*: Mária, Magyarország királynéja 1370–1395. (Magyar Történeti Életrajzok.) Budapest, 1885.
- Matz* 1994. *Klaus-Jürgen Matz*: Ki mikor uralkodott, kormányzott? Uralkodói táblák a világtörténelemhez, császárok, királyok, államfők, miniszterelnökök és pártvezérek. Ford. *Hulley Orsolya, Pálinkás Mihály*. Budapest, 1994.
- Mihályi* 1900. *Mihályi János*: Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Máramaros-Sziget, 1900.
- Mureşan* 2004. *Dan Ioan Mureşan*: Avant Nicopolis: la campagne de 1395 pour le contrôle du Bas-Danube. *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, 83. (Vincennes, 2003) 115–132. o. (Repris dans une forme plus développée dans *Quaderni della Casa Romana di Venezia*, III. 2004.)
- Nicolle* 1999. *David Nicolle*: Nicopolis 1396: The Last Crusade. Oxford, 1999.
- Ortvay – Pesty* 1896. *Ortvay Tivadar – Pesty Frigyes*: Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez. I. 1183–1430. (Temesvármegye és Temesvár város története. 4.) Pozsony, 1896.
- Pálosfalvi* 2005. *Pálosfalvi Tamás*: Nikápolytól Mohácsig, 1396–1526. Budapest, 2005.
- Panaiteşcu* 1944. *Petre P. Panaiteşcu*: Mircea cel Bătrîn. Bucureşti, 1944.
- Pósán* 1998. *Pósán László*: Zsigmond és a Német Lovagrend. *Hadtörténeti Közlemények*, 111. (1998) 3. sz. 630–656. o.
- Rázsó* 1973. *Rázsó Gyula*: A Zsigmond-kori Magyarország és a török veszély (1393–1437). *Hadtörténelmi Közlemények*, 20. (1973) 3. sz. 403–441. o.
- Runciman* 2002. *Steven Runciman*: A kereszties hadjáratok története. Ford. *Bánki Vera, Nagy Mónika Zsuzsanna*. Budapest, 2002.
- Şerbănescu* 1987. *N. Şerbănescu, N. Stoicescu*: Mircea cel Mare (1386–1418). 600 de ani de la urcarea de tronul Ţării Româneşti. Bucureşti, 1987.
- Setton* 1976. *Kenneth. M. Setton*: The Papacy and the Levant (1204–1571). Tome I. The Thirteenth and Fourteenth Centuries. Philadelphia, 1976.
- Süttő* 2003. *Süttő Szilárd*: Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával. Szeged, 2003.
- Szakály* 1986. *Szakály Ferenc*: A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt. In: Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk. *Rúzsás Lajos, Szakály Ferenc*. Budapest, 1986.
- Thallóczy* 1903–1905. *Thallóczy Lajos*: Mantovai követjárás Budán, 1395. (Értekezések a Történeti Tudományok köréből 20. Szerk. *Pauer Imre*.) Budapest, 1903–1905.
- Tringli* 2008. *Tringli István*: A Perényi család levéltára 1222–1526. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 44.) Budapest, 2008.

- Uralkodók Uralkodók és dinasztiák. Szerk. *A. Fodor Ágnes, Gergely István, Nádori Attila, Sótyiné Mercs Erzsébet, Széky János*. Budapest, 2001.
- Urkundenbuch Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Hg. *Franz von Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller*. Bd. III. Hermannstadt, 1902.
- Veszprémy* 1998. *Veszprémy László*: A nikápolyi hadjárat értékelése az újabb hadtörténetírásban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998) 3. sz. 603–609. o.
- Veszprémy* 2001. *László Veszprémy*: Some Remarks on Recent Hungarian Historiography of the Crusade of Nicopolis (1396). In: *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*. In Memoriam Sir Steven Runciman (1903–2000). Ed. *Zsolt Hunyadi, József Laszlovszky*. Budapest, 2001.
- Wenzel* 1875. *Wenzel Gusztáv*: Stibor vajda. Életrajzi tanulmány. In: *Értekezések a történelmi tudományok köréből*. IV. k. Szerk. *Fraknói Vilmos*. Budapest, 1875.
- ZsO. Zsigmondkori Oklevéltár I. Összeállította és szerk. *Mályusz Elemér*. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, II. sorozat 1.) Budapest, 1951.

Károly Kranzieritz

WALLACHIA'S ROLE IN THE PREPARATION AND EXECUTION
OF THE CRUSADE IN 1396

Summary

In the past decades, or even during the last hundred years, there were many books and articles published on the Crusade in 1396 and on the Battle of Nicopolis. These works devoted little attention to the Voivodship of Wallachia.

This paper endeavours to prove the strategic and operational importance of the Voivodship. It tries to find the answer to the question (among others) why it was so important for Hungarian King Sigismund of Luxemburg (1387–1437) to integrate Wallachia into the Hungarian sphere of influence. What was the diplomatic relation like between the Kingdom of Hungary and Wallachia, if there was any? How many times did the Hungarian army intervene in the Wallachian internal politics in order to support Voivode Mircea, and what were the results?

The answers are determined by the available sources. We are not given a full picture in many cases due to the few available information. It is clear, however, that the Ottoman threat had a favourable effect on Hungarian–Wallachian relations. These relations were important as the planned route of the Crusade went along the Danube on the southern border of Wallachia. King Sigismund provided armed support to his ally Voivode Mircea many times in order to secure the route and to protect Wallachia from the Ottoman influence. Despite the failure of the Crusade it is important to speak about the Hungarian–Wallachian alliance. This association was brought about by this very military undertaking and lasted until the death of Wallachian Voivode Mircea.

Károly Kranzieritz

DIE ROLLE DER WALLACHEI IN DER VORBEREITUNG UND DURCHFÜHRUNG
DES KREUZZUGES DES JAHRES 1396

Resümee

Zahlreiche Bände bzw. Studien beschäftigten sich in den vergangenen Jahrzehnten, ja sogar Jahrhunderten mit dem Kreuzzug des Jahres 1396 und mit der Schlacht bei Nikopolis. In diesen Werken wurde jedoch der Woiwodenschaft der Wallachei nur wenig Beachtung geschenkt.

In der vorliegenden Studie unternehmen wir den Versuch, die Bedeutung der Woiwodenschaft aus der Sicht der Taktik bzw. der Kriegsoperationen vorzustellen. Wir suchen unter anderem Antwort auf die Frage, warum es für den König von Ungarn, Sigismund von Luxemburg (1387–1437), so wichtig war, die Wallachei in die ungarische Interessenssphäre zu integrieren. Welche diplomatischen Beziehungen bestanden bzw. bestanden nicht zwischen dem Königreich Ungarn und der Wallachei? Wie oft und mit welchem Ergebnis mischten sich die ungarischen Armeen in die Innenpolitik der Wallachei ein, um den Woiwoden Mircea zu unterstützen?

Wir suchen den Möglichkeiten der Quellen entsprechend nach Antworten. An zahlreichen Punkten können wir uns aufgrund der wenigen zur Verfügung stehenden Informationen kein vollständiges Bild machen. Klar ist jedoch, dass die türkische Gefahr eine positive Wirkung auf die ungarisch-wallachischen Beziehungen hatte. Dies war auch notwendig, weil die geplante Route des Kreuzzuges entlang der Donau verlief, die die Grenze der Wallachei im Süden darstellte. Sigismund unterstützte seinen Verbündeten, den Woiwoden Mircea, mehrfach in bewaffneter Form, um die Route zu sichern und die Wallachei vor dem türkischen Einfluss zu schützen. Trotz des Scheiterns des Kreuzzuges muss auf jeden Fall das ungarisch-wallachische Bündnis erwähnt werden, das dank dieser Militäraktion ins Leben gerufen wurde und bis zum Tod Mirceas, dem Woiwoden der Wallachei, bestand.

Károly Kranzieritz

LE RÔLE DE LA VALACHIE DANS LA PRÉPARATION
ET L'EXÉCUTION DE LA CROISADE DE 1396

Résumé

La croisade de 1396 et la bataille de Nicopolis furent traitées par de nombreux ouvrages et études depuis quelques décennies, voire un siècle, mais ces travaux n'ont pas accordé beaucoup d'attention au voïvodat de Valachie.

Dans cette étude, je me propose de présenter l'importance du voïvodat sur le plan de la stratégie et des opérations militaires. Je cherche à répondre, entre autres, à la question de savoir pour quelles raisons l'intégration de la Valachie dans la sphère d'influence hongroise fut si importante pour Sigismond de Luxembourg, roi de Hongrie (1387–1437). Quelles étaient les relations diplomatiques, lorsqu'elles existaient, entre le Royaume de Hongrie et la Valachie ? Combien de fois et avec quel résultat les armées hongroises sont-elles intervenues pour soutenir le voïvode Mircea en s'ingérant ainsi dans les affaires intérieures de la Valachie ?

Bien que les sources ne fournissent pas assez d'informations pour avoir une vue complète du sujet, elles permettent toutefois de constater que la menace ottomane a eu un effet positif sur les relations entre le Hongrie et la Valachie. L'amélioration de ces relations fut nécessaire, car les armées croisées devaient passer au bord du Danube, soit à la frontière sud de la Valachie. Pour sécuriser la route et éviter que la Valachie se retrouve sous influence ottomane, Sigismond est intervenu militairement, à plusieurs reprises, au côté de son allié, le voïvode Mircea.

Malgré l'échec de la croisade, il convient de parler de l'alliance entre la Hongrie et la Valachie qui était due à cette action militaire et qui a duré jusqu'au décès de Mircea, voïvode de Valachie.

Каро́й Кра́нзиериц

РОЛЬ ВАЛАХИИ В ПОДГОТОВКЕ И ОСУЩЕСТВЛЕНИИ
КРЕСТОВОГО ПОХОДА В 1396-ОМ ГОДУ

Резюме

В последние десятилетия, но и можно сказать в столетие многочисленные книги и исследования занимались Крестовым походом и битвой при Никополе в 1396-ом году. В этих работах мало внимания уделялось Валахской Провинции.

В следующем исследовании я попытаюсь показать стратегическое и оперативное значение провинции. Среди прочих мы стараемся найти ответ, почему было именно так важно венгерскому королю Сигизмунду Люксембургскому (1387–1437) интеграция Валахии в венгерской сфере влияния? Какие дипломатические отношения существовали или не существовали между Королевством Венгрии и Валахией? Сколько раз и с каким результатом венгерские войска вмешивались во внутреннюю политику Валахии для того, чтобы помочь воеводе Мирча?

Мы ищем ответы исходя из возможностей данных источниками. На многочисленные точки не можем получить полную картину из-за доступной ограниченной информации. Однако выясняется то, что турецкая угроза выгодно влияла на венгерско-валахские отношения. Это было необходимо и потому, что запланированный маршрут крестового похода лежал на южной границе Валахии вдоль реки Дуная. Для обеспечения маршрута и для защиты Валахии от османского влияния Сигизмунд в ряде случаев помог своему союзнику воеводе Мирча вооруженными силами. Несмотря на провал крестового похода, в любом случае надо упомянуть венгерско-валахский союз, который был создан благодаря именно этому военному действию и продолжался до самой смерти воеводы валахии Мирча.